

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะ การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคงของ ประเทศชาติ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2534 : 10) โดยมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งทางด้านร่างกาย ปัญญา จิตใจ สังคม ให้เป็นผู้มองกว้างไกล ใฝ่ดี ใฝ่เรียน ใฝ่คิด วิเคราะห์ มีเหตุผล มีวินัย และรู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมทั้งมี ความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้ประเทศไทยแข่งขัน และ ร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ในสังคมโลกอย่างเหมาะสม กระบวนการศึกษาจะช่วยสร้างสรรค์ สังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2540 : 57)

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ให้สมบูรณ์จึงได้กำหนดนโยบายในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาให้ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ ได้กำหนดนโยบายปฏิรูปการศึกษาไว้ 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 การปฏิรูปโรงเรียน และสถานศึกษา ด้านที่ 2 การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านที่ 3 การปฏิรูป หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ด้านที่ 4 การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา (สุรัฐ ศิลปอนันต์. 2542 : 1 – 9) การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่ง ของการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ผู้บริหาร มีบุคลิกภาพที่น่าประทับใจ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยว ถูกต้อง มีคุณธรรม ประจ่าใจ และยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้บังคับบัญชาซึ่งจะส่งผลทำให้การพัฒนาคุณภาพ ของผู้บริหารและบุคลากรทาง การศึกษาให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนนับว่ามีความสำคัญยิ่งของหน่วยงาน เพราะผู้บริหารเป็นหัวใจของหน่วยงานหรือองค์กร ทุกหน่วยงานย่อมปรารถนา และให้การ ยอมรับนับถือผู้บริหารที่มีคุณภาพ นั่นคือ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ ความชำนาญ มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล แต่เหนือสิ่งอื่นใดคือความเป็นผู้มี คุณธรรมในจิตใจ และมีจริยธรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งคุณธรรมถือเป็นคุณสมบัติอันสำคัญที่

จะช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารนั้นสามารถครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อมรา เล็กเริงสินธุ์. 2542 : 3) ถ้าผู้บริหารไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตน ไม่ดำเนินการตามภารกิจให้ถูกต้องแล้ว นโยบายต่าง ๆ ก็จะไม่เป็นไปตามที่ราชการต้องการ ทำให้การบริหารไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ ผู้บริหารในฐานะเป็นผู้นำมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการบริหารโรงเรียนในการใช้อำนาจ อิทธิพล หรือความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ หรือคำสั่งของเขาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ. 2538 : 3-9)

ดังนั้นผู้นำหรือผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีบุคลิกภาพเป็นที่ยอมรับของ เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา และใช้ความเป็นผู้นำในการประสานงาน ประสานแนวคิด การสร้างวินัยกำลังใจ และการสร้างแรงจูงใจให้กับทีมงานหรือครูผู้ร่วมงานให้มีความร่วมมือ ร่วมใจ มีความพึงพอใจ และมีความรักใคร่สามัคคีในหมู่คณะ และผู้นำ หรือผู้บริหาร รวมทั้ง ครูอาจารย์ หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องทางการศึกษากับระบบการศึกษา หากผู้นำ หรือผู้บริหารขาดวิสัยทัศน์ในการเป็นผู้นำไม่ทันต่อกระแสโลก การพัฒนาระบบการศึกษา จะไม่ก้าวหน้า หรือทันต่อนวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) ดังนั้น ความเป็นผู้นำ หรือผู้บริหารที่ดีต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันการันตี ให้ผู้นำสามารถ บริหารองค์กรไปสู่ความสำเร็จ (นายฮ้อยหล่อ (นามแฝง). 2542 : 34-35) และผู้นำ หรือผู้บริหารจำเป็นจะต้องยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากเพื่อนร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำหรือผู้บริหารต้องเปิดใจรับฟังความคิดใหม่ ๆ ข้อเสนอใหม่ ๆ ยอมรับฟังคำติเตียนด้วยความเต็มใจเมื่อทำงานผิดพลาด การวิพากษ์วิจารณ์จะต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่เริ่มต้น ระหว่างการดำเนินงาน และหลังการดำเนินงาน เพื่อป้องกันข้อผิดพลาด เพื่อให้ได้ผลงานที่ ยอดเยี่ยม การวิพากษ์วิจารณ์ไม่ใช่ค้นหาคนผิดแต่อย่างใด (จรรยา คุณมี. 2542 : 3)

ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการเป็นผู้นำ และรู้จักการมอบหมายงาน สนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนในฐานะ ผู้บังคับบัญชาข้าราชการครูในโรงเรียน จำเป็นต้องรู้บทบาท หน้าที่ตน รู้จักการบริหารงาน ดังคำกล่าวที่ว่า รู้จักครองตน ครองคน ครองงาน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนควรปรับเปลี่ยน พฤติกรรมการบริหารให้สอดคล้องกับยุคปฏิรูปการศึกษา พัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในด้านการวางแผน การตัดสินใจ การมีมนุษยสัมพันธ์ และมีภาวะผู้นำ (วิทยากร เชียงกุล. 2541)

จากรายงานการวิจัยพบว่าผู้บริหาร โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิผลน้อยสูงกว่ารูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิผลมากและมีภาวะผู้นำแบบผู้ละทิ้งหน้าที่สมมาตร เอียดฉิม (2544 : บทคัดย่อ) และจากการติดตามผลโครงการอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ปี 2533ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่าพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารเน้นหนักไปทางด้านการปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย ส่วนด้านการใช้ภาวะผู้นำปฏิบัติค่อนข้างน้อย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2534 : 37) ดังนั้น การจะบริหารงานให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำสูงหลาย ๆ ด้าน เช่น การตัดสินใจ วิสัยทัศน์ การวิพากษ์และมีคุณธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารทุกคนต้องมี จึงจะทำให้การบริหารจัดการองค์กรสำเร็จตามวัตถุประสงค์

โรงเรียนจะพัฒนาให้ดีขึ้นเกิดผลต่อการพัฒนานักเรียนได้อย่างแท้จริงนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภายในโรงเรียน และภายในชุมชน โดยเฉพาะบุคลากรครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ได้กำหนดบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้อย่างชัดเจน และตามนโยบายของกรมสามัญศึกษา ปีงบประมาณ 2545 ได้กำหนดในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 6 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมสามัญศึกษา. 2543) เพื่อที่จะให้การบริหารงานโรงเรียนมีคุณภาพ และประสิทธิภาพยิ่งขึ้น บุคลากรครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาอย่างยิ่ง

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าภาวะผู้นำของผู้บริหาร ล้วนส่งผลกระทบต่อการบริหารโรงเรียนแทบทั้งสิ้น ซึ่งในการบริหารโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่นั้น ต้องอาศัยความรู้ความสามารถและคุณลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีของผู้บริหาร จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำที่ครบถ้วน เป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็น มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล มีการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยวถูกต้อง ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารโรงเรียนตระหนักในความสำคัญ และความจำเป็นของภาวะผู้นำของผู้บริหาร จึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาลสินธุ์ เขต 3 เพื่อนำผลการศึกษาไปพัฒนาปรับปรุงภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน และเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อหน่วยงานการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ในประเด็นต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียน ตามทัศนะของผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน
3. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

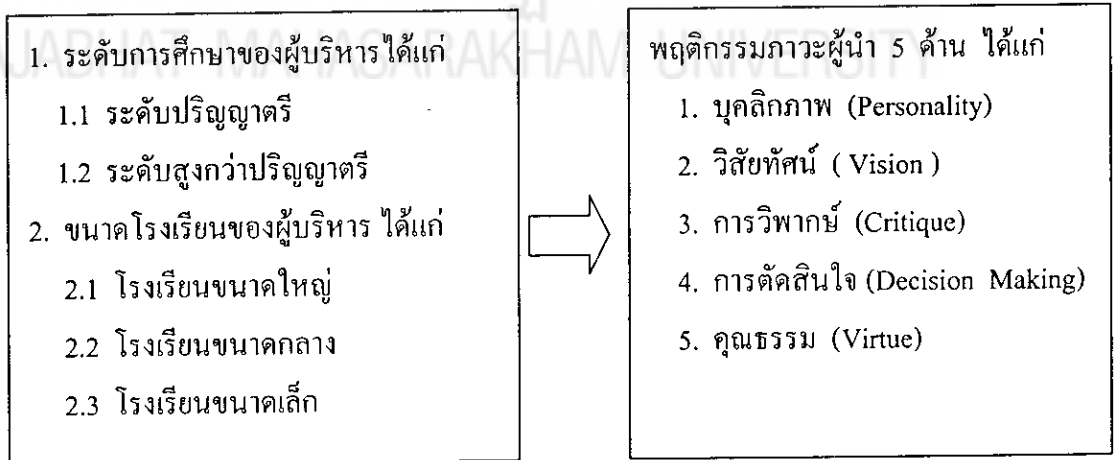
1. ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีภาวะผู้นำแตกต่างกัน
2. ผู้บริหาร โรงเรียนที่บริหาร โรงเรียนขนาดต่างกัน มีภาวะผู้นำแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในวิจัยมีดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2549 ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ (จรรยา อุณมี. 2542 ; สิปปนนท์ เกตุทัต. 2542) ดังนี้

- 1.1 บุคลิกภาพ (Personality)
- 1.2 วิสัยทัศน์ (Vision)
- 1.3 การวิพากษ์ (Critique)
- 1.4 การตัดสินใจ (Decision Making)
- 1.5 คุณธรรม (Virtue)

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2549 โดยมีขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 3,317 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 43) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 621 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารโรงเรียน 141 คน ครูผู้สอน 339 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา 141 คน

2.3 ตัวแปรที่ศึกษา

2.3.1 ตัวแปรอิสระ มี 2 ตัวแปร ได้แก่

- 1) ระดับการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

- 1.1) ระดับปริญญาตรี
- 1.2) ระดับสูงกว่าปริญญาตรี
- 2) ขนาดโรงเรียนของผู้บริหาร ได้แก่
  - 2.1) โรงเรียนขนาดใหญ่
  - 2.2) โรงเรียนขนาดกลาง
  - 2.3) โรงเรียนขนาดเล็ก

2.3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ตามด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) บุคลิกภาพ (Personality)
- 2) วิสัยทัศน์ (Vision)
- 3) การวิพากษ์ (Critique)
- 4) การตัดสินใจ (Decision Making)
- 5) คุณธรรม (Virtue)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หมายถึง การกระทำหรือกิริยาอาการที่ผู้บริหารโรงเรียน แสดงออกซึ่งผู้อื่นสังเกตเห็น และมีพลังที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อน โน้มน้าวกลุ่มคน และองค์การ ไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์

ภาวะผู้นำด้านบุคลิกภาพ หมายถึง การกระทำหรือกิริยาอาการที่ผู้บริหารโรงเรียน แสดงออกให้ปรากฏอย่างชัดเจน เช่น การแสดงออกทางท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ความฉลาด การแต่งกาย สมรรถภาพทางกาย อารมณ์

ภาวะผู้นำด้านวิสัยทัศน์ หมายถึง การแสดงออกและความสามารถของผู้บริหาร โรงเรียนในการสร้างภาพในอนาคตของหน่วยงานหรือองค์กร เพื่อวางแผนปฏิบัติภายใต้ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

ภาวะผู้นำด้านการวิพากษ์ หมายถึง การแสดงออกและความสามารถของผู้บริหาร โรงเรียนในการแสดงความคิดเห็นและการยอมรับฟังความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ และสามารถนำคำวิพากษ์ไปพิจารณาตรวจสอบเพื่อประโยชน์ต่อองค์การ

ภาวะผู้นำด้านการตัดสินใจ หมายถึง การแสดงออกและความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการเลือกทางปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ โดยถือเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งในการพิจารณาเลือกทางปฏิบัติจากหลาย ๆ ทางเลือกโดยกระบวนการตัดสินใจ

ภาวะผู้นำด้านคุณธรรม หมายถึง การกระทำหรือกิริยาอาการที่ผู้บริหารโรงเรียนแสดงออกในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ การมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือรองผู้อำนวยการโรงเรียน ที่ทำหน้าที่บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาที่ได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ขนาดโรงเรียนของรัฐในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่แบ่งตามเกณฑ์จำนวนนักเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 24) จำแนกเป็น 3 ขนาด คือโรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนของรัฐในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนของรัฐในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121 ถึง 300 คน

โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนของรัฐในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 เพื่อนำไปปรับปรุง พัฒนาภาวะผู้นำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารการศึกษาในระดับต่าง ๆ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุง พัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อหน่วยงาน และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดผลดีต่อเยาวชนของชาติต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY